

ESCLAVITUD A VIC (1401-1405)

RAFEL GINEBRA I MOLINS

L'existència d'esclaus a finals de l'Edat Mitjana al nostre país, com a tota Europa, és un fet prou conegut, que no es pot jutjar amb prejudicis que pràcticament no sorgeixen fins l'edat contemporània i que malgrat que ara semblin valoracions intrínscament correctes, cal més aviat considerar-los simplement com a fruit cultural de l'època. Erroni seria projectar els esquemes occidentals contemporanis a l'Edat Mitjana i pensar que l'esclavitud era generada, o devia ser culpa, d'una èlite d'exploradors sense escrúpols. L'esclavitud, habitual en èpoques anteriors, es perllonga amb naturalitat al llarg de la Baixa Edat Mitjana, i més enllà, com a fenomen normal. La possessió d'esclaus i el seu tràfic no és cap cosa desaprovada o recriminable en l'època sinó un fet real, bastant explícitament regulat per les institucions, amb tota naturalitat; els esclaus són considerats com un tipus de mercaderia més, englobat habitualment en la categoria de «bestiar viu» en la que sol ocupar, pel seu valor, la posició més elevada.

Els esclaus són objectes habituals i normals de propietat i de comerç, sense cap tipus de connotació ni càrrega moral; de fet, consten com a possessors, com es veurà, persones de reconeguda vàlua i prestigi social, no ja sols professional sinó personal, persones respectables i respectades.

Aquesta normalitat, socialment donada per descomptada, del fet de l'existència dels esclaus com a possessió no diferent de qualsevol altre tipus d'objecte o animal, es reflecteix també en la perfecta normalitat i naturalitat amb què es fan els documents relacionats amb aquest subjecte, sense cap mena de conflicte i en qualsevol notari, sense que es vegi cap tendència a concentrar-se aquest tipus de documents en cap notari hipotèticament «poc escrupulós»; són documents públics absolutament equiparables a qualsevol altra venda, procura, o altre tipus d'acte.

En aquest treball, doncs, hem pretès fer un simple sondeig, a partir dels llibres comuns o manuals notariais de les escriptories públiques de Vic (Arxiu Cúria Fumada), per a fer una aproximació a la situació i importància

de l'esclavitud a la nostra comarca a principis del segle xv. Per al sondeig s'ha escollit l'interval 1401-1405, que hem cregut suficientment ampli per a donar resultats raonablement significatius, del qual s'han buidat tots els llibres comuns i els manuals notariais¹; és doncs un estudi analític, exhaustiu, però en un interval cronològic fixat, i centrat en una unitat geogràfica concreta, com és Vic i la seva zona d'influència.

Context

Abans de començar l'estudi i per a ubicar-lo, cal donar unes mínimes dades sobre el context històric i demogràfic en què se situa.

Breument, Vic, a principis del xv, és capital de la Vegueria del mateix nom, que comprenia tota l'actual comarca d'Osona; el veguer de Vic, en aquells anys, regia també Ripoll i el Ripollès.

Més que això, però, Vic era el centre natural de la Plana de Vic, articulant la comarca no sols en l'aspecte polític sinó també econòmic i de serveis.

Vic, ciutat tradicionalment dividida en dos sectors o partides, la Partida Jussana, en l'època ja de jurisdicció reial, i la Partida Sobirana, a principis del xv dels comtes de Foix a qui havia passat per herències, estava en plens conflictes entre les partides i les bandositats generades pels interessos en elles, conflictes que es desenvolupaven amb enfrontaments i batusses entre els partidaris de la unió de la ciutat sota el rei i els procuradors i valedors dels Foix².

Pel que fa a la població o la importància demogràfica, no hi ha fonts per a fer-ne una avaluació precisa en els anys precisos en què es centra l'estudi, però segons el cens de Josep Iglésies Vic comptava a la segona meitat del xiv, 1365-1370, amb 620 focs, és a dir, sobre 3.000 habitants, però no molts més³. Cal tenir en compte en tot moment això per a comprendre la importància i la proporció de les dades que aportarem al llarg de l'estudi entorn als esclaus.

Els esclaus en les regulacions de les institucions de la ciutat de Vic

El Consell de la Ciutat de Vic, a principis del segle xv i al llarg de tota la Baixa Edat Mitjana i Edat Moderna, constitueix un poder ampli, que abasta exhaustivament tots els aspectes de la vida ciutadana, amb un caràcter entre

1. Els llibres notariais de l'Arxiu de la Cúria Fumada, a l'Arxiu Episcopal de Vic, que han estat revisats són els volums ACF, 375, 376, 612, 613, 628, 629, 632, 633, 639, 640, 641, 642, 643, 645, 646, 647, 656, 657, 658, 659, 660, 669, 670, 671, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 726, 745, 751, 752, 753, 758, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766. Són tots els Llibres Comuns i els Manuals Notariais que abracen l'interval 1401-1405.

2. cf. Eduard JUNYENT, *La ciutat de Vic i la seva història*. Barcelona, Curial, 1976, ps. 133-138.

3. Ramon d'ABADAL, *Pere el Cerimoniós i els inicis de la decadència política de Catalunya*. Barcelona, Edicions 62, 1986, ps. 20-21.

paternalista, realista i pragmàtic. De la mateixa manera que fixa i controla escrupolosament els preus i pesos de totes les coses que es venen a la ciutat, amb un detallisme quasi maniàtic, per a evitar abusos, frauds i protegir els interessos de la majoria dels ciutadans, (o de la mateixa manera que al llarg del segle XV regula pragmàticament la prostitució, no aprovant-la ni desaprovant-la, que no és aquesta la seva funció, sinó assumint-la com a realitat «de facto», d'aquesta mateixa manera, i amb la mateixa asèpsia reflecteix també, en les seves actuacions i ordinacions, la realitat de l'existència dels esclaus, que regula també en aspectes concrets.

Així, en el llibre de les imposicions redactat el 1394⁴, s'inclouen els esclaus dins el capítol «bestiar viu e dels esclaus e de les esclaves»:

«la forma de la imposicio ho ajuda dels esclaus e deles esclaves, de cavalls, de rocins, de mules [...] que's compraran os vendran os cambiaran dins la ciutat de Vich o termes ho peroquia de aquella o en los lochs que son haljunits e son de contribucio dela dita ciutat es ay tall com se segueix per capitolls.

Primerament que tot esclaus e esclaves, de cavalls, de egues, de rocins, muls, mules, [...] se paguen entre lo venedor e lo comprador III diners per lliura de diners so es per lo venador II diners E per lo comprador altres II diners».

De la mateixa manera, en les ordinacions contingudes en el lligall «Ordinacions s. XIV-XV»⁵, que per la lletra nosaltres situaríem més a principis del s. XV que a finals del XIV, també en dos apartats apareixen explícitament els esclaus; en el foli V apareix:

«de no jugar ab negu juheu ho
ab altre infell ne ab esclaus

que negun crestia a die de festa de madona sta. Maria, dia de diumenge ne de alguna altra festa qui sia anyall o de vigilia no gos jugar ab negun juheu ne ab altre pagua, ne algun juheu ho altre pagua ab algun crestia a negun joch de daus ne a negun altro joch. E qui contra fara pagara per bant cada vegada.....X sous.

Item que neguna persona estranya ho privada no gos jugar a negun joch hon vaien diners, amb esclaus, sots bant de.....X sous.»

El mateix lloc, al foli VIII, consta també:

«Dels esclaus e deles esclaves»

4. Arxiu Municipal de Vic, «Imposicions. 1393», volum en paper, de 24 folis, enquadrnat amb un pergami, foli XVI.

5. També de l'Arxiu Municipal de Vic.

Item que neguna persona de qualque estament o condicio sia no gos comprar ho en comanda ho en altre qualque manera pendre ho rebre de negun esclau ho esclava de la Ciutat vestadures ho draps ho lana ho estam, tovayes, tovayons ho lansols ho alcunes altres robas ho blat ho vi, ho diners ho neguns altre bens sense volentat del senyor ho de la dona daqui lesclau ho la esclava sara. E qui contra fara pagara per ban cascuna vegada c sous, e age a tornar la cosa sobre que aura prestat ho presa aura per mans dels dits sclaus ho esclaves, a aquells daqui sara; equi pagar nols pora, que li sia pres en furt e sia punit per los honrats oficials segons demunt sta.

Item que neguna persona de qualque estament ho condicio sia no gos tenir celat ho amagat ho celada ho amagada alcun esclau o esclava de dia ho de nit dins la dita Ciutat ho termes seus ho peroquia daquella ne de fora aquella sens volentat del senyor ho dela dona de qui lesclau ho esclava sara. E qui contra fara pagara per ban cada vegada.....c sous.

Item que neguna persona no gos recullir en son alberch ho en sa casa dins la dita Ciutat ho les termes seus ho peroquia daquella per menjar ho per beure alcun esclau ho esclava qui no sia seu ho sua. E qui contra fara pagara per ban cada vegada.....v sous.

Sia entes empero que per lo dit reculliment no venga dan ho dampnatge en neguna manera al senyor ho a la dona daqui los dits esclaus ho esclaves seran».

Són unes regulacions, doncs, molt precises, destinades senzillament a posar les coses al seu lloc i establir les relacions amb aquests esclaus.

Hi ha encara una altra referència, aquesta sí datable, i és en les Imposicions de 1453⁶, que segeuixen, essencialment, el redactat, pel que fa als esclaus, de les de 1394; així, en les ordinacions referents al bestiar viu, en que hi ha 14 articles que tracten genèricament d'aquest bestiar, no hi ha cap tracte especial ni apartat especial pels esclaus, però hi són de fet inclosos per tal com en l'apartat 13è en què s'estipulen les imposicions que la ciutat rep per cada transacció, posa, semblantment a les ordinacions de 1394:

«E pagen e contribueixen en la dita imposicio les coses següents segons deval es declarat

Primo per sclaus comprador é venedor caschu ii diners per lliura.

Item muls, mullas, asens, someras comprador e vanador caschu ii diners per lliura».

Item bous vachas cabras, crestats, moltos, ovelles e totas altres bestias axí grosses com manudes exeptat porchs e truges comprador e vanador pach caschu ii diners per lliura.

6. També Arxiu Municipal de Vic, on n'hi ha diverses còpies.

En tot cas, per tant, són considerats els esclaus, seguint la jerarquització, el bestiar més alt.

I són fins aquí totes les referències que hi ha als esclaus en les ordinacions i imposicions emanades del Consell de la Ciutat. Ni en les ordinacions següents, de 1511, ni als afegits posteriors, vigents fins al 1603, moment en què s'elaboraren unes Ordinacions noves, ni tampoc en aquestes Ordinacions noves, ja no hi ha cap referència esclaus⁷, cosa que no deixa de ser, creiem, prou significativa, per quant no pot pas ser que a aquests afers seguissin vigents normes de les Ordinacions anteriors, perquè en tota redacció d'Ordinacions, les normes que es mantenen d'ordinacions anteriors s'hi copiaven explícitament, i les altres quedaven tàcitament o explícitament derogades.

Així, la desaparició de tota regulació dels temes d'esclaus després de les Imposicions de 1453 podrien reflectir la desaparició dels sentit de tal regulació, reflectir, per tant, una important recessió o virtual desaparició de la presència normal d'esclaus a Vic, a la segona meitat del s. xv o principis del xvi.

Els documents

Hem localitzat 82 documents referents a esclaus entre 1401 i 1405. Aquests 82 documents localitzats, considerant que alguns són còpies i esborranys d'altres, i que altres són interdependents (èpoques del preu pactat en la venda etc...), es poden reduir o agrupar en 47 transaccions o, millor, 47 actes o accions, relacionats amb esclaus.

Aquestes accions o actes mostren una distribució relativament homogènia al llarg dels 5 anys estudiats:

4	el 1401
12	el 1402
16	el 1403
10	el 1404
5	el 1405

És difícil de dir si aquesta variació és casual o si és fruit de les circumstàncies conjunturals de la ciutat. Sols un estudi en un interval més ampli permetria aventurar-ho amb certesa, però creiem que poden entrar perfectament dins un marge normal d'oscil·lació espontània.

Pel que fa a la distribució al llarg de l'any, resulta també moderadament irregular, sense que es pugui, sense comptar amb la mitjana d'un major nombre d'anys, extreure conclusions. En tot cas, es veu una clara davallada en els mesos d'estiu, cosa relativament habitual en bastants activitats, i una certa concentració en els mesos d'hivern.

7. Arxiu Municipal de Vic, «Ordinaciones Antiguas, vigentes de 1511 a 1603»; volum en pergami amb cobertes de fusta folrada amb pell.

7 el gener	2 el juliol
6 el febrer	2 l'agost
2 el març	4 el setembre
7 l'abril	4 l'octubre
4 el maig	6 el novembre
1 el juny	2 el desembre

Entre aquestes 47 accions, les que predominen són les *ventas*, constant, en aquests cinc anys, 18 ventes d'esclaus. A continuació segueixen les *procuras per a vendre* esclaus (nomenament d'un agent o procurador que s'ha d'encarregar de vendre un o varis esclaus en nom del propietari, que és qui atorga el document); de procuras en consten 13. Segueixen en quantitat els *alliberaments*, tot i que queden ja reduïts a 5. Hi ha també debitoris del preu de l'esclau o esclava venut (dels quals sols consta el debitori i no la venda, ja que els relacionats amb una venda que consta ja han estat considerats part del mateix acte. També hi ha una època del preu d'un esclau, època d'un esclau com a part d'una quantitat que era deguda, època o rebut d'un esclau llegat, i un debitori del preu de manumissió que fa un home de la seva esposa ex-esclava. Un altre acte és l'acord de restitució del preu d'una esclava que, en contra de la garantia, emmalaltí després de ser comprada. També hi ha una venda d'una terra que afronta amb terrenys que ara són d'un ex-esclau, i finalment hi ha també dues permutes, en ambdues de les quals són permutades una esclava amb el seu fill bord de pocs mesos, permutats primer per una altra esclava i després per un esclau més una quantitat de diners.

Les parts contractants

En primer lloc, per a fixar-nos en la variabilitat dels personatges, dir que dels 47 actes o transaccions, o 46 si treiem els del 15 de febrer de 1403 en què sols surt un ex-esclau com a termenant d'una terra que es ven, veiem que hi ha diversos personatges que actuen en diverses transaccions o actes, de tal manera que per 46 actes hi ha 35 persones com a parts atorgants, i també 35 com a parts receptores.

D'aquests, el que surt més vegades és Francesc de Verdaguer, cuirater de Vic, que surt com a part atorgant en 4 actes, i com a part receptora en dues, participant en tot tipus d'actes: dues procuras, dues ventes (una com a comprador i una altra com a venedor), i dues permutes. El segueix Bartomeu de Soler, aprovat en dret, llicenciat en lleis, que fa dues procuras per vendre dos esclaus, i surt en tres ventes com a comprador; dos dels que compra, però, són els que llavors fa procura per vendre, en un cas amb sols 8 dies de diferència.

De fet són aquests dos personatges els que semblen actuar més a Vic com a mercaders o especuladors en aquest sector; la resta de persones surten en afers més puntuals. Cal destacar també que no sembla que hi hagués inter-

mediaris habituals en el mercat d'esclaus de la comarca, ja que sols hi ha 5 afers en què la part atorgant actuï a través de procuradors, i són tots persones diferents, i de les 13 procures per vendre esclaus que hi ha sols en dues és el mateix Bernat Franc el que és nomenat procurador, i per persones diferents, i encara aquest Bernat Franc consta com a mercader de Barcelona, encara que natural de Vic⁸.

Pel que fa a la resta de persones que intervenen en els diferents afers relacionats directament amb esclaus, cal dir que si bé hi ha una relativa varietat, de fet els esclaus eren un bé de luxe, notablement car i raonablement prescindible, i això fa que efectivament la majoria de personatges que intervenen es puguin considerar classe alta o artesanat benestant. Així, hi trobem tres membres de la noblesa local com són un Altarriba, un Dosrius de la domus d'Heures, i un Vilanova àlias Savassona, tots tres donzells; els dos primers venen un esclau cada un, mentre que el Savassona compra una esclava negra amb el seu fill⁹.

A part d'aquesta noblesa hi tenim personatges il·lustres com Jaume Callís, jurispèrit vigatà, conseller que fou dels reis Martí i Ferran I i un dels tres traductors dels Usatges al català, entre altres coses; aquest intervé en un sol document, un debitori del preu d'una esclava que havia comprat¹⁰. Junta-ment amb ell hi ha altres personatges de l'àmbit de les lleis, com Berenguer de Folcrà, notari i escrivà reial, i el ja esmentat Bartomeu de Soler, aprovat en dret, o Pere Ferrer, notari de Vic, que intervé en una permuta i en una compra¹¹.

Hi ha també dos apotecaris com són Pere de Bru, apotecari de Vic, i Francesc de Vallormau, apotecari de Girona¹².

Més nodrida és la sèrie de comerciants. Hi ha el ja esmentat Bernat Franc, mercader de Barcelona, Garcia Duran, també mercader de Barcelona que rep una època de preu d'un esclau i a qui es fa, junt amb un colteller també de Barcelona, procurador per vendre diversos esclaus. Surten també dos altres mercaders de Barcelona: Joan Ribes, que compra un esclau no batejat, i Jaume Esteve, a qui el seu cunyat, el notari Berenguer de Folcrà, encarrega la venda d'una esclava; també hi ha Nicolau Bassa, a qui s'encarrega, amb altres, una venda.

Fem notar que tots els mercaders de Barcelona que surten ho fan a part receptora, no com a part atorgant; els documents que ells devien atorgar els devien fer, versemblantment, en notaries de Barcelona.

8. 13 novembre 1403, 6 setembre 1404.

9. 8 gener 1401 i 10 abril 1403 l'Altarriba, 1 juliol 1402 i 22 desembre 1403 el Dosrius, i 15 octubre 1402 el Savassona.

10. 18 febrer 1402.

11. 25 de gener de 1403 Berenguer de Folcrà, 2 de juliol de 1405 Bartomeu de Soler, i 12 desembre 1402 i 27 novembre 1403 Pere Ferrer.

12. 10 gener 1402 i 9 gener 1403 Pere de Bru, i 1 setembre 1402 Francesc de Vallormau.

Al costat dels mercaders de Barcelona n'hi ha un de sol de Vic, Francesc de Puigsec, també com a receptor, en aquest cas d'una venda¹³.

Hi ha, per altra banda, dos carnisers de Vic, Francesc de Grau i Guillem Ferrer. Pel que fa als artesans, el ja esmentat cuirater Francesc de Verdaguier, l'assaonador Jaume de Pina, Francesc Salamó, maneguer, i un Andreu Verneda, ferrer, constitueixen els únics menestrals que actuen com a part atorgant. Com a receptors hi ha, d'aquest grup, tant menestrals de Barcelona com de Vic. De Barcelona n'hi ha sis: Ramon ça Font, draper, i Salvador Armengou, espaser (que junt amb l'esmentat Nicolau Bassa mercader són nomenats procuradors), Bernat Salvador, colteller (que junt amb l'esmentat Duran Garcia és nomenat procurador), i Jaume de St. Joan, sabater, a qui es fa altra procura per vendre. Queda, doncs, bastant clar que aquests menestrals de Barcelona actuaven bàsicament com a enllaços o intermediaris per a encarregar-se de la venda d'esclaus, que probablement col·locaven a Barcelona o altres mercats diferents de Vic.

Pel que fa a menestrals de Vic, com a receptors, hi ha, a part de l'esmentat Verdaguier, dos dauradors, Pere de Castell i Francesc Masferrer, que actua amb Mateu de Codines, blanquer, un boter, un daurador, un mercer, un sabater, i un teixidor. També la majoria d'aquests són intermediaris; sols un, Bernat Adrover, mercer, compra un esclau, mentre que els altres no consten ni com a possessors ni com a entrants en possessió dels esclaus.

Un altre sector que sí que era possessor directe d'esclaus més que no pas intermediari, és el sector de la pagesia benestant, i dins d'aquest grup caldria incloure, a part de Francesca Comelles, vídua de Pere Ferrer, notari, que surt explícitament com a hereva i propietària del mas Comelles, Jaume Barri, de Tona i molt probablement del mas Barri, Joan de Riera, pare de l'esclava que allibera l'esmentat Barri i qui paga l'alliberament, que consta que és del Vilar de Calders, i Pere de Ferrerons, de St. Pere de Ferrerons i també probablement del mas Ferrerons. També, i del mas Lleopart de Vil·leons Sibília, vídua de Bernat de Lleopart, que allibera una esclava. Pere de Grau, de St. Martí de Sobremunt, que compra un esclau de 12 anys, seria del Grau de St. Martí de Sobremunt.

Un altre grup que intervé en el món dels esclaus en una proporció no casual és el grup dels eclesiàstics o religiosos o vinculats amb l'Església. Aquest grup es podria col·locar a mig camí entre les classes altes que surten com a possessors d'esclaus i els mercaders i artesans que primordialment intervenen com a simples intermediaris o especuladors però no com a possessors estables d'esclaus, o potser aquest grup dels eclesiàstics caldria dividir-lo en dos segons el seu status. Efectivament, en les recurrències de personatges eclesiàstics, es pot dir que, almenys en el període estudiat, hi ha un cert equilibri entre les actuacions com a intermediaris i les actuacions com a possessors.

13. 10 abril 1403.

Així, surten com a venedors d'esclaus Joan Bous, prevere del capítol de Girona, encara que actua com a tutor, i Pere de Pujolar, alberguer de la Seu de Vic, que ven l'esclava que abans li ven, com consta, Pere de Sala, rector de St. Pere d'Osor, qui per tant també era propietari. També és propietari Nicolau Major, monjo major de la Seu, que fa una procura per vendre un esclau seu.

D'altra banda, com a receptors surten Antoni de Bonaventura, beneficiat, i el ja esmentat Pere de Pujolar, ambdós com a compradors¹⁴.

És, però, més pròpiament com a intermediaris, encarregats per a vendre esclaus, que caldria considerar a Andreu Cabanes, beneficiat de Mallorca, Joan Grau, clergue (que és nomenat procurador junt amb altres laics), Joan Jurdí i Berenguer Prat (que també són nomenats procuradors conjuntament), i el frare Pere de Prixana, prior del monestir de Rocafort, bisbat de Barcelona.

Recapitulant, doncs, tot el que s'ha dit en aquest apartat, cal dir que l'anàlisi dels oficis dels personatges que intervenen confirmen clarament el nivell elitista i de luxe a què queda restringit el cercle de pròpiament possessors, *format per noblesa local, propietaris rurals, i professionals lliberals, i alguns religiosos*, que caldria considerar també en certa manera èlite dins el seu àmbit. Aquest grup quedaria clarament diferenciat dels grups que surten quasi amb exclusivitat com a intermediaris, especuladors, o comerciants més o menys esporàdics d'esclaus, grups que serien els mercaders professionals, tant de Vic com de Barcelona, menestrals, també tant de Vic com de Barcelona, ja relativament avesats al comerç, i també un grup de religiosos.

Els religiosos serien l'únic grup que sortiria en els dos aspectes, reflectint probablement la pròpia diferència de status que es donaria dins l'estament religiós, part del qual seria equiparable en status a les èlites laiques, mentre que una altra part seria equiparable, en status, al nivell mitjà d'artesans i mercaders.

Quedaria, evidentment, un tercer grup en el clergat, el baix clergat i clergat rural, que tindria també el seu paral·lel en la classe laica menys afavorida de baix artesanat, baixa pagesia, i personal assalariat, que quedarien, conjuntament, absents del tot del privatiu i prohibitiu món de la possessió i tràfic d'esclaus.

14. Aquest, com a comprador de l'esclava que és la mateixa que ven tres setmanes després, podent-se pensar, per tant, que actua més com a especulador o intermediari que com a possessor habitual, encara que de fet en el negoci hi guanya sols mitja lliura, que representa molt poc més de l'1% del preu pel que l'havia comprat.

Els esclaus

Després de parlar dels documents o dels actes reflectits en els documents notariais, i de les persones que hi actuen com a part «persones» de dret, parlarem ara del que és l'«objecte» dels esmentats actes. De fet no era aquest l'objectiu primordial d'aquest article, ja que l'anàlisi formal dels esclaus és més aviat trivial o anecdòtic si no és considerat globalment com a fenomen de comerç internacional, cosa que òbviament depassa les nostres pretensions. El nostre objectiu era l'esclavitud com a fet, i el seu pes i reflex en la societat d'un àmbit com Vic, però tot i així les dades són prou suggestives per a fer també una breu anàlisi d'aquests esclaus de què la documentació ens dona notícia.

1. *El nombre*

És difícil, impossible, saber ni aproximadament el nombre d'esclaus que hi havia, a l'època, a Vic, sobretot perquè hi devia haver un percentatge significatiu però imprecisable d'aquests esclaus que no sortien al mercat sinó que romanien tota la seva existència en mans del mateix propietari, o fins i tot en mans del mateix llinatge a qui havien pertangut els membres immediatament precedents del seu propi llinatge. L'existència d'aquesta part de població esclava en situació estable queda reflectida, indirectament, en alguns dels documents estudiats. N'és un exemple l'alliberament que fa Jaume Barri de Maria, filla que havia tingut Joan de Riera, del Vilar de Calders, en Andreua, esclava de l'esmentat Barri¹⁵; un altre exemple és també l'alliberament que fa Joan de Terrers del seu esclau Martí¹⁶ atenant els molts serveis que li va fer «des de la seva infància». Són tan sols reflexos d'una probable porció de població esclava en situació estable.

El que podem fer nosaltres, però, és sols jugar amb les dades dels esclaus de qui la documentació ens ha donat coneixement.

I tanmateix, ni el número d'esclaus de què la documentació ens dona notícia tampoc no és possible donar-lo amb precisió, perquè és de fet difícil en alguns casos saber si l'esclau de diversos actes o transaccions és o no el mateix, ja que no és clara la identificació per manca de la precisió de l'origen, l'edat o altres dades. Fent el reagrupament dels que es poden identificar com els mateixos, fins on ens ha estat possible, i fent-ne el recompte, el que surt és el següent: com a objecte directe dels actes, hi ha 35 esclaus més dos com a segona part en les dues permutes¹⁷; d'aquests, però, el Martí de la venda de terres del 15-2-03 és ex-esclau, i com que no consta l'alliberament no es pot comptabilitzar com a esclau dins l'interval 1401-1405. Hi ha, per altra banda, referència a dues esclaves més, mares de dues de les esclaves

15. 12 agost 1402.

16. 2 febrer 1405.

17. 1 juliol 1402, i 12 desembre 1402.

objectes dels actes tractats¹⁸, i estant, com sembla, vives, creiem adequat també comptabilitzar-les. A més cal recordar que una de les esclaves que surt diversos cops ho fa amb el seu fill de mesos, cosa que deixa finalment un còmput total de «39 esclaus vius documentats a Vic entre 1401 i 1405». Queda, a més, els «varis esclaus» de la procura del 28 de novembre de 1402, però en no estar precisat el nombre ni poder-se identificar si comprèn alguns dels ja comptabilitzats, optem per deixar-los de banda, fent-ho constar. En tot cas cal recordar, per a comprendre una mica el que aquest nombre d'esclaus significa, que, com hem dit en la introducció, la població de Vic a l'època estaria poc per damunt de «3000 o dels 3100 habitants».

D'aquests 39 esclaus, la majoria surten en un sol acte, però n'hi ha diversos que surten en més d'un: Abraham surt en dues vendes, Elena també es venuda dos cops (es pot comprovar, per les parts actuants, que són els mateixos esclaus), un dels que es diu Joan també surt dos cops... de les cinc Margarides que hem pogut diferenciar, n'hi ha 3 que surten dos cops, com també les esclaves anomenades Marta i Violant. És sols una la que hem identificat com la mateixa en tres transaccions o actes; es tracta de l'esclava negra anomenada Maria, que surt en tots tres casos amb el seu fill de pocs mesos, un fill bord anomenat Jaumet, que surt en els tres actes amb 5, 9 i 10 mesos respectivament.

2. Batejats / no batejats

En la majoria dels documents consta explícitament que l'esclau està batejat, però en tot cas pels noms es veu prou clarament; així, la majoria dels 39 esclaus són esclaus batejats; alguns surten com a neòfits, i sols dos consten com a no batejats: Alí i Abraham¹⁹. En un altre document, s'esmenta el seu nom anterior: «Joan, que quan era sarraí era anomenat Cresques»²⁰.

3. El sexe

Pel que fa al sexe, deixant a part els «varis esclaus», dels 39 esclaus (comptant tots els ja esmentats dels que hi ha referència clara, incloses les mares i el fill esmentats), surten 25 dones i 14 homes. No ens atrevirem a extreure'n conclusions sense un estudi més ampli.

4. La raça

Quant a la raça (no a l'origen, que tractarem després), d'aquests 39 esclaus sols 6 consten com de raça negra, tres homes i tres dones, mentre

18. Andreua, el 12 agost 1402; Catarina, el 31 maig 1404.

19. 27 novembre 1403, i 17 juny 1404, respectivament.

20. 2 juliol 1405.

que per la resta, per no constar la raça es pot suposar, salvant un percentatge d'omissions, que eren més o menys de raça blanca. Consideraríem potser a part el fill bord de Maria, esclava negra, que probablement seria mulat.

5. *L'edat*

Sols consta l'edat en 25 casos, però de nou en diversos casos és referit al mateix esclau. El més jove és, evidentment, el que és venut i permutat junt amb la seva mare quan té 5, 9 i 10 mesos; segueix llavors l'esclau anomenat Staci, tàrtar, de 12 anys, comprat per Pere Grau de St. Martí de Sobremunt; 13 anys té l'esclava Caterina, de les Illes Canàries, i 16 en té Margarida, de qui consta la mare; a continuació hi ha 11 esclaus amb edats compreses entre 20 i 28 anys, i 5 entre 30 i 38 anys, no constant-ne cap de major edat. En total, doncs, sabem l'edat de 19 dels 39 esclaus, un tant per cent massa baix per a extreure'n conclusions, però la distribució sembla bastant raonable.

6. *L'origen, l'ètnia*

Pel que fa a l'origen –potser seria millor considerar-ho com a expressió de la subraça o l'ètnia–, reduint les recurrències dels esclaus o esclaves que surten més d'una vegada tenim que els 40 cops en què consta l'origen de l'esclau fan referència a 31 esclaus o esclaves; d'aquests en 30 consta explícitament, mentre que en l'altre cas (31-5-4) no consta l'origen de l'esclava però sí el de la seva mare, origen que agafem també com el de la filla (origen tàrtar).

La nacionalitat, origen o gènere que predomina més és, amb significativa diferència, el dels tàrtars («nacione», «genere» o «progenie» «tartarorum»), constant-ne 14 amb aquest origen; segueixen els sarraïns, que surten en 7 casos amb aquesta denominació (de «genere», «progenie» o «nacione» «sarracenorum», «serracenorum», o «serrasenorum»), i en un cas amb la denominació d'«agarenorum» (el cas de l'esclava amb el fill de mesos), que cal entendre amb el mateix sentit. Hi ha també, llavors, dues esclaves circasianes («xerquesorum»), o tres si cal entendre com a sinònim el mot «xarcorum» que consta en una època²¹. Dos són també els esclaus d'origen rus («de genere» o «de nacione» «russorum»). Finalment, n'hi ha tres d'origen o ètnies distintes: una esclava canària («de nacione canariorum insule»), un búlgar («de genere burgars»), un bosni («de genere bossinorum»), i una de Munt de Barques («de nacione montebarcharum»).

Revisant aquests orígens, doncs, es poden notar dues vies, una cap a l'est, Balcans, Càucas, Àsia, i una altra cap a Àfrica del Nord. Hi ha, però, un clar

21. 25 gener 1403.

predomini dels esclaus de l'est d'Europa i de l'Àsia occidental: tàrtars (o tàtars)²², circassians²³, russos, bosnis i búlgars²⁴.

La resta estarien dins l'altra via, la del Nord d'Àfrica, ja que és en aquesta zona on cal ubicar tant els sarrains, amb el sinònim d'agarens, com evidentment les illes Canàries, encara no colonitzades, i també Munt de Barques. En total, dels esclaus trobats, 10 serien d'origen o ètnia de Nord Àfrica (més el bord de mesos), mentre que la resta, 21 vindrien de l'Est d'Europa i d'Àsia.

7. *El preu*

Els esclaus a la baixa Edat Mitjana eren articles de luxe, de valor molt elevat, com ho reflecteix tant la comparació amb altres preus de l'època com també el fet ja analitzat de l'èlite a qui de fet estava reservada la capacitat de tenir-ne.

Són 28, d'entre les 47 transaccions o actes relacionats amb esclaus que hem localitzat d'aquests cinc anys, les donen el preu de l'esclau; d'aquests 28 hi ha 18 vendes, 3 alliberaments, dos debitoris, una restitució de preu, una procura per a cobrar, una àpoca de preu, una àpoca d'esclau com a part de dot, i una permuta (en la que de fet no consta el preu de l'esclau sinó la torna que s'hi ha d'afegir per a equilibrar el valor de l'aportat per l'altra part); l'altra permuta, com que no hi intervé numerari, no aporta informació sobre aquest aspecte.

Dels 28 actes en què consta el preu, en 6 s'esmenta la moneda aragonesa (florins d'or d'Aragó), i en 21 s'esmenta la moneda barcelonesa de tern²⁵. En el cas restant simplement s'especifica que el preu és nul, és un alliberament que es fa «amore dei», gratuïtament.

S'empra la moneda aragonesa pels esclaus de menor preu, sense excepció, i per la torna de la permuta, com a quantitat també menys gran.

L'oscil·lació del preu és considerablement gran, de tal manera que «el més barat» és una esclava anomenada Marta, que és venuda per 23 florins («12

22. Tatària, segons els geògrafs medievals, s'estenia des de la Mar Negra –Pctita Tatària–, per l'Àsia central, fins a les costes del Pacífic.

23. Del Càucàs, o més específicament la part occidental de la Ciscaucàsia, entre la Mar Negra, la vall de Kuban, l'altiplà de Stravopof i el Gran Càucàs.

24. Si bé l'immediat és considerar «bulgar» com a procedent de Bulgària, als balcans, Jaques Heers a *Esclavos y sirvientes en las sociedades mediterràneas durante la Edad Media*, València, Edicions Alfons el Magnànim, 1989, p. 67, recull el terme com a referit als esclaus de la secta herètica maniquea denominada també dels Bogomilas.

25. Cal tenir en compte que l'equivalència entre la moneda aragonesa i la barcelonesa en aquells primers anys del Segle xv, com és conegut i com consta explícitament en el document del 6 de març de 1402, era de 1 florí = 11 sous; per altra banda no cal recordar que la divisió de la moneda barcelonesa era, com la carolíngia, 1 lliura = 20 sous, i 1 sou = 12 diners.

lliures i 13 sous»²⁶, mentre que «el més car» és Joan, un esclau sarraí de 25 anys, que és venut per «61 lliures». Això significa pràcticament cinc vegades més, una proporció de 1 a 5.

No sembla haver-hi una relació directa significativa, amb la quantitat de dades que es tracten, entre el sexe i el preu, tot i que els tres més cars i tres dels cinc que superen les 50 lliures són homes. Tampoc no es veu cap relació entre el preu i la raça.

El que, en canvi, sí que s'entreveu és una relació entre l'edat i el preu, i, tot i que manca l'edat en diversos casos, s'aprecia que tots els esclaus amb edat entre els 20 i els 26 anys valen de 44 lliures en amunt, i tots els que valen de 44 lliures en amunt tenen l'edat compresa entre aquests extrems. Els més joves de qui consta preu, de 12 i 13 anys, tenen un preu mitjà, mentre que els més grans de 26 anys tornen a baixar de preu fins més avall que aquests adolescents.

Calculant la mitjana dels 26 esclaus de qui consta el preu total (fent constar que en un cas hi va inclòs el preu del fill bord de mesos, que potser compensava avantatges i inconvenients i no afectava el preu de la mare), «el preu mitjà dels esclaus és de 38'763 lliures».

Per a fer-se una idea del que aquests valors signifiquen, cal comparar-los amb altres valors de l'època. De fet, en un dels propis documents tractats se'ns dóna un punt de comparació: el 18 d'octubre de 1401, Jaume Roca reconeix als seus pares que per les 100 lliures que li devien en rep l'«esclau» anomenat Bartomeu, rus, «valorat en 60 lliures. 3 bous valent 10 lliures cada un, i un mul i una somera» valorats «entre els dos, en 10 lliures». De fet, ja ho hem dit, els esclaus són considerats tàcitament l'espècie més alta del bestiar viu. Per a portar alguns factors més de comparació, podríem dir també, agafant exemples a l'atzar dels mateixos manuals notariais, que un hort a Vic de dimensions regulars, valia 71 sous i 6 diners, és a dir, poc més de 3 lliures i mitja²⁷, que totes les cases del mas Amposta, junt amb 2 feixes, era, camps i verneda són venuts per 110 lliures²⁸, que 2 canes i 2 pams de drap de llana de color negre, de «bruneta», valen 22 sous 10 diners²⁹, o que, a la mateixa ciutat, per a fer un pont de pedra de dues arcades sobre el fossat de la ciutat, que tenia uns 8 metres d'ample per prop de 5 de fondària, el mestre d'obres cobrà 40 florins d'or d'Aragó, és a dir, 22 lliures, de manera que amb això havia de cobrir els materials i el treball de diversos mesos³⁰.

26. Veure nota anterior.

27. ACF. 683, f. 357, del 3-9-1404.

28. ACF. 641, f. 263, del 11-7-1403.

29. ACF. 726, f. 182, del 22.5.1404.

30. Rafel GINEBRA, *Les muralles medievals de Vic. Notícies sobre les portes i els ponts sobre el fossat*, dins «Revista Vic», 1990.

És doncs, el dels esclaus, un preu extraordinàriament elevat.

Finalment, per parar una mica d'atenció a les manumissions³¹, ja hem dit que sols en tres de les cinc que apareixen hi consta el preu, i encara en un d'aquests és fet «amore dei». En els altres dos casos, realment el preu de l'alliberament entra ben bé en el que són els preus de venda, els preus de mercat; la manumissió era, per tant, en certa manera, una compra, una altra compra dels drets sobre l'esclau, que passaven però, finalment, a revertir al propi esclau. Aquest elevat preu difícilment podia ser aportat pel propi esclau, i sovint seria aportat per persones directament interessades com consta explícitament en algun dels casos com el de l'esclava manumesa del pagament del seu pare natural³², o del vidu d'una ex-esclava que paga el que restava de la manumissió³³.

Conclusió

No és l'objectiu d'aquest article extreure grans conclusions ni arriscar extrapolacions; el treball va ser plantejat com un sondeig que pogués resultar suficientment representatiu, i creiem que efectivament els resultats tenen sentit i una coherent raonabilitat, presentant l'esclavitud a principis del s. xv com un fet encara relativament normal i no exòtic en una ciutat com Vic, un fet centrat entorn als segments socials locals més alts, de petita noblesa, professionals lliberals, propietaris rurals significativament importants, i part del clergat, que constitueixen, tots ells, el grup exclusiu de possessors. El comerç, en canvi, és portat a terme prioritàriament per comerciants professionals, i menestrals que pel seu ofici estan també vinculats amb el comerç, a banda d'un cert nombre de clergat mitjà que, potser per la seva mobilitat i maniobrabilitat, prenen també part en aquest comerç.

Per altra banda, també l'anàlisi dels preus dona un resultat coherent, amb preus notablement elevats, però amb una enorme variabilitat, determinada bastant clarament per la pròpia potencialitat i capacitat de l'esclau, fet reflectit per la distribució de les edats en l'escala de preus.

Finalment, essent un estudi sincrònic, d'un interval concret i relativament breu, no se'n pot pas deduir la situació de decadència o no de l'esclavitud com a institució, cosa que requeriria un estudi més ampli; aquesta decadència, tanmateix, serà un fet al llarg del segle xv com ho reflecteix la desaparició de tota referència als esclaus a les Ordinacions de la Ciutat de Vic després de mitjan segle.

31. 12 agost 1402, 10 gener 1403, 10 març 1403, 28 abril 1404 i 2 febrer 1405.

32. 12 agost 1402.

33. 6 març 1402.

APÈNDIX DOCUMENTAL

Aportem a continuació una breu regesta dels documents relacionats amb esclaus dels manuals de l'Arxiu de la Cúria Fumada (que abreujaem «ACF»), entre els anys 1401 i 1405. Els presentem ordenats per ordre cronològic, amb la seva corresponent referència d'arxiu. En els casos on s'han localitzat més d'un esborrany, o les notes i el document desenvolupat, la primera referència correspon al document desenvolupat, considerat com la forma final, i a continuació hi consten les altres referències.

8 gener 1401

Pere Joan d'Altarriba, donzell domiciliat a Osona, ven a Bernat Adrover, àlies Dolcet, mercer de Vic, un «sclavum, servum et captivum», negre, neòfit, anomenat Martí, «de nacione sarracenorum», de 21 anys, per 49 lliures i 10 sous de moneda barcelonesa de tern.

Ref.: ACF. 669, f. 11v.

9 de gener

Època del document anterior.

Ref.: ACF. 669, f. 12v.

18 octubre 1401

Joan Pradell, ciutadà de Barcelona, ven a Bartomeu de Soler, aprovat en lleis ciutadà de Vic, una «sclavam, servam et captivam», «de genere xerquesorum», batejada, anomenada Marta, que té per compra feta a Berenguer Llobet, ciutadà de Manresa, per 23 florins d'or d'Aragó.

Ref.: ACF. 679, f. 102v; ACF. 646, f. 5.

18 octubre 1401

Època del preu del document anterior.

Ref.: ACF. 679, f. 104v.

18 octubre 1401

Jaume Roca, fill de Jaume Roca i d'Eulàlia, de Vic, els reconeix que per les 100 lliures que li van prometre quan es va casar amb Violant, filla de Pere de Sant Sixt i de Violant, li han donat un captiu batejat anomenat Bartomeu àlies Russo, «de genere russorum», valorat en 60 lliures, i tres bous, un de pèl roig, un altre de pèl «blanquet» i l'altre de pèl vermell, que valen 10 lliures cada un i 30 tots junts, i un mul de pèl «bayg clari», i una somera de pèl negre, valorats entre els dos en 10 lliures.

Ref.: ACF. 669, f. 164v; ACF. 645, f. 240.

26 octubre 1401

Bartomeu de Soler, aprovat en dret ciutadà de Vic, fa procura a Pere Mayol, sabater de Vic, per a vendre una «sclavam», «de genere xerquesorum», anomenada Marta, amb corredor públic o sense, pel preu que li plagui.

Ref.: ACF. 679, f. 103v; ACF. 646, f. 6³⁴.

10 gener 1402

Pere de Bru, apotecari ciutadà de Vic, ven a Bartomeu de Soler, llicenciat en lleis, un «sclavum servum et captivum», «de genere seu progenie sarracenororum», de 25 anys, que té per llegat fet per Ponç de Bru, doctor en drets i canonge i precentor de l'església de Vic, germà seu, en el testament fet el 14-8-1400 en poder de Galceran de Vila, el qual Ponç el tenia per compra feta a Arnau de Marquès d'Olesa de Montserrat. El ven per 61 lliures de moneda barcelonesa de tern.

Ref.: ACF. 670, f. 139.

10 gener 1402

Època del document anterior.

Ref.: ACF. 670, f. 140v.

18 febrer 1402

Jaume Callís, jurispèrit de Vic, reconeix a Antoni d'Estevanell, procurador de Nicolau de Torrent, que malgrat que aquest li fa època de 39 lliures del preu d'una venda que li ha feta el mateix dia d'una «serva vocata Isabel», encara li deu totes dites 39 lliures.

Ref.: ACF. 751, f. 137v.

28 febrer 1402

Pere de Ferrerons, de St. Pere de Ferrerons, ven a Jaume Roca, ciutadà de Vic, a la seva dona Eulàlia i al seu fill Jaume una esclava de nom Margarida, de 35 anys, «de nacione tartarorum», que té per compra; els la ven per 30 lliures de moneda barcelonesa de tern.

Ref.: ACF. 670, f. 15.

28 febrer 1402

Època del document anterior.

Ref.: ACF. 670, f. 15.

34. El de ACF 646, esborrany, porta data del 22-10-1401; al de ACF 679, el 22 hi és ratllat, i corregit a 26.

28 febrer 1402

Època del document anterior.

Ref.: ACF. 670, f. 16.

28 febrer 1402

Jaume Roca, ciutadà de Vic, la seva esposa Eulàlia i el seu fill Jaume, firmen debitori a Pere de Ferrerons, de St. Pere de Ferrerons de 30 lliures de moneda barcelonesa de tern pel preu d'una «serve et captive», de nom Margarida, «de nacione tartarorum», de 35 anys, que el mateix dia i en el mateix notari els ha venut.

Ref.: ACF. 645, f. 287.

6 març 1402

Jaume de Pina, assaonador ciutadà de Vic, atenent que la seva difunta esposa Maria, que fou «serva captiva» de Francesc Polmayns, teixidor de draps de llana ciutadà de Vic, li encarregà en morir que liquidés els 30 florins d'or comú d'Aragó pels que es creia obligada, firma debitori dels restants 22 florins, –valent cada florí onze sous de moneda barcelonesa de tern–, i 8 sous de dita moneda, i n'estableix el fraccionament i terminis en què els hi pagarà.

Ref.: ACF. 670, f. 45v.

1 juliol 1402

Galceran de Dosrius, donzell domiciliat a la domus d'Heures, permuta a Francesc de Verdaguer, cuirater de Vic, una «esclavam servam et captivam», «de genere agarenorum», negra, batejada, de nom Maria, de 28 anys, junt amb un esclau bord nat de dita esclava, anomenat Jacme, de 5 mesos, per una altra esclava, «de genere tartarorum», batejada, de nom Magdalena, de 24 anys³⁵.

Ref.: ACF. 678, f. 193.

12 agost 1402

Jaume Barri, de St. Andreu de Tona, allibera Maria, filla d'Andreua, «serve et sclave mee», i de Joan Riera, habitant al mas Vilar de St. Vicens de Calders, pel preu de 40 florins d'or (veure doc. següent).

Ref.: ACF. 645, f. 342v.

12 agost 1402

Francesc Fitor, ciutadà de Vic, i procurador de Jaume Barri, reconeix a Joan de Riera que del 40 florins pels quals el seu representant va fer la

35. Segueix, en tres ratlles, la permuta en ordre invers, actuant Francesc de Verdaguer.

manumissió precedent, n'ha rebut d'ell 36 florins (veure document anterior).

Ref.: ACF. 645, f. 342v.

1 setembre 1402

Bernat Ferrer, ciutadà de Girona, procurador de Francesc de (Valormau), apotecari de Girona, tenint en compte que Pere de Castell, daurador de Vic, va vendre al seu representant una «sclavam et captivam» batejada, de nom Caterina, de 13 anys o a prop, «de nacione canariorum insule» per 38 lliures estant ella sense vici ni mal caduc visible segons ús de Barcelona com consta en la venda feta a Girona el 4-11-1401 en poder de Berenguer de Capella, notari públic substituït de Jaspert de Campllong, tenint en compte que dita esclava emmalaltí després de la venda del mal anomenat «porcelanes» i que segons el costum de Barcelona l'esclava podia ser retornada i el seu procurat podia recuperar el preu, dit procurador en nom del seu representat absol el venedor de tota acusació contra ell a canvi de 13 florins que reconeix rebre.

Ref.: ACF. 645, f. 346.

15 octubre 1402

Francesc de Verdaguer, cuirater ciutadà de Vic, ven a Galceran de Vilanova àlies de Savassona, donzell domiciliat a Osona, una «sclavam servam et captivam», negra «de genere agarenorum», batejada, anomenada Maria, junt amb un esclau bord fill d'aquesta, anomenat Jacme, de 9 mesos, que té per compra feta a Galceran de Dosrius. Els hi ven per 50 lliures³⁶.

Ref.: ACF. 678, f. 198.

15 octubre 1402

Galceran de Vilanova, àlies Savassona, fa debitori a Francesc Verdaguer de les 50 lliures del preu de l'esclava i el seu fill bord del document anterior.

Ref.: ACF. 678, f. 198.

10 octubre 1402

Simoneta, vídua de Bernat de Vall sénior, draper ciutadà de Vic, ven a Antoni de Bonaventura, prevere beneficiat vigatà, no com a tal sino com a laica i privada persona, una «servam esclavam et captivam», cristiana,

36. La venda es devia anul·lar, ja que els esclaus segueixen en mans de Verdaguer, que els torna a permutar el 12-12-1402.

anomenada Margarida, «de nacione tartarorum», de 22 anys o a prop, que té per llegat fet a ella per Constança filla seva i esposa de Francesc de Puig, mercader de Barcelona, difunts. La hi ven per 44 lliures i 9 sous de moneda barcelonesa de tern.

Ref.: ACF. 647, f. 218v; ACF. 751, f. 246v.

10 novembre 1402

Època del document anterior

Ref.: ACF. 647, f. 220.

28 novembre 1402

Margarida, vídua de Jaume de Sala, jurispèrit de Vic, fa procura a Duran Garcia, mercader, i Bernat Salvador, colteller, ciutadans de Barcelona, per cobrar pensions i deutes i per vendre per ella uns esclaus seus.

Ref.: ACF. 751, f. 261.

12 desembre 1402

Francesc de Verdaguer, cuirater ciutadà de Vic, permuta amb Pere Ferrer, notari ciutadà de Vic, una «esclavam servam et captivam», «de genere agarenorum», negra, batejada, anomenada Maria, junt amb un esclau bord fill d'ella, anomenat Jacmet, de 10 mesos, els quals ha comprat fa poc a Galceran de Dosrius. Els permuta per una «sclavum servum et captivum de genere burgars», batejat, anomenat Mitre, que l'altre té, segons diu, per compra feta per ell, i a més 30 florins d'or d'Aragó com a torna.

Ref.: ACF. 640, f. (princ. ult. plec); ACF 678, f. 201.

9 gener 1403

Pere de Bru, apotecari de Vic, marmessor de l'últim testament del difunt Ponç de Bru, canonge i precentor de l'església de Vic, reconeix als co-marmessors Pere de Gener, Antoni Massana, beneficiats, i Berenguer de Bru, apotecari de Vic i Francesc Reychs, rector de Freixenet, que li han donat un «sclavum nigrum» de l'esmentat Ponç de Bru, anomenat Joan, que aquest Ponç li deixà en testament.

Ref.: ACF. 642, f. 178; ACF. 645, f. 412.

10 gener 1403

Guillem Andreu, cirurgià ciutadà de Vic, allibera i manumet «amore dei et intuitu pietatis», Rosa, «servam, sclavam et captivam», i tot els seus descendents i béns.

Ref.: ACF. 641, f. 6.

13 gener 1403

Bernat de Clos, daurador ciutadà de Vic, ven a Bernat de Soler, llicenciat en lleis, una «esclavam servam et captivam», cristiana, negra, anomenada Llúcia, «que fuit de nacione montebarcharum», que té per bons i justos títols, pel preu de 53 lliures de moneda barcelonesa de tern, que reconeix rebre.

Ref.: ACF. 646, f. 6; ACF. 646, f. 28.

13 gener 1403

Època del document anterior.

Ref.: ACF. 646, f. 7.

25 gener 1403

Berenguer de Folcrà, escrivà del Rei i notari, ciutadà de Vic, fa procura a Jaume Esteve, mercader de Barcelona, cunyat seu, per vendre (amb encant o sense, corredor o sense) una «esclavam servam et captivam», «de genere xarquesorum», batejada, anomenada Maria, de 28 anys o a prop.

Ref.: ACF. 642, f. 168.

10 març 1403

Andreu Verneda, ferrer de Vic, ven a Pere Teixidor, boter de Vic, una «trileca» a Vic, al costat del mas Mayoles; entre altres termeneja a orient amb el camí que va a la sagrera de Roda i amb un honor que fou de Pere de Clota i ara és de Martí, «qui fuit captivus Guillelmi de Malla domicelli quondam».

Ref.: ACF. 645, f. 420; ACF. 642, f. 150v.

10 març 1403

Pere Guillem d'Eimerich, de St. Martí de Riudeperes, procurador de Sibília, vídua de Bernat de Lleopart, pagès de Sta. Maria de Vilalleons, tenint en compte que aquest en el seu últim testament alliberà Eulàlia, «servam et captivam» seva amb la condició de romandre servir com a serva i captiva a l'esmentada Sibília tota la seva vida natural, volent redimir-li aquest servei, amb poder i coneixement de l'esmentada Sibília absol i defineix a l'esmentada Eulàlia del llegat fet d'ella a Sibília i de tots els serveis que li havia de fer mentre visqués. Reconeix rebre per aquesta absolució 30 florins d'or comú d'Aragó.

Ref.: ACF. 641, f. 240.

10 abril 1403

Pere Joan d'Altarriba, donzell domiciliat a St. Julià de Vilatorrada, ven a Francesc de Puigsec, mercader de Vic, un «sclavum servum et captivum»,

neòfit, anomenat Joan, «de progenie tartarorum», de 26 anys o a prop, que té per compra feta per ell a Francesc sa Coromina, mercader de Barcelona. L'hi ven per 47 lliures barceloneses de tern, que reconeix rebre.

Ref.: ACF. 641, f. 220.

10 abril 1403

Època del document anterior.

Ref.: ACF. 641, f. 221v.

11 abril 1403

Francesc de Grau, carnisser ciutadà de Vic, fa procura a Mateu de Codines, blanquer, Francesc de Masferrer, daurador, i Joan de Grau, clergue tonsurat, tots junts, o dos, o un d'ells, per vendre per ell a Margarida, «servam sive sclavam et captivam», «de genere tartarorum», sense morbo caduc ni altres vicis, «ad usum et consuetudinem Barchinone», la qual va ser haguda per bon i just i lícit títol.

Ref.: ACF. 641, f. 219.

18 abril 1403

Francesc de Grau, carnisser de Vic, atenent que Guillem Ferrer, carnisser de Vic, en nom i de manament seu ha venut a Pere des Pujol, de Sta. Coloma de Vinyoles³⁷, una «sclavam servam et captivam» de nom Margarida, «de nacione tartarorum», per 29 florins d'or d'Aragó, lloant i aprovant aquesta venda li fa procura per a cobrar l'esmentat preu.

Ref.: ACF. 642, f. 27.

26 abril 1403

Sança, filla de Jaume de Sala, jurispèrit, i de Margarida, i hereva universal d'aquesta amb benefici d'inventari, firmà època a Duran Garcie, mercader de Barcelona, de les 42 lliures que aquest va rebre de la venda que per ella i com a procurador d'ella va fer de una «sclava serva et captiva», de nom Agnès, «quem fuit de genere xarcorum».

Ref.: ACF. 641, f. 49v.

12 maig 1403

Nicolau Major, monjo de l'Església de Vic, fa procura a Jaume de St. Joan, sabater ciutadà de Barcelona, per vendre una «sclavam servam et captivam» cristiana, de nom Caterina, de 38 anys o a prop, «quem fuit de nacione tartarorum».

Ref.: ACF. 641, f. 237.

37. Actual Centelles.

13 novembre 1403

Francesc de Verdaguer, cuirater ciutadà de Vic, fa procura a Bernat Franc, mercader, abans vigatà ara barceloní, per vendre Maria, «serva et captiva», «de genere bossinorum», amb corredor o sense.

Ref.: ACF. 683, f. 7v.

19 novembre 1403

Marc Coll, prevere beneficiat, Joan Jurdí, Jaume de St. Salvador i Francesc Grau, ciutadans de Vic, marmessors assignats per Berenguer de Manyosa, «bacallarum officialem» del bisbe de Vic a la marmessoria de Antoni de Bonaventura, beneficiat de Vic, nomenen procuradors seus a Joan Jurdí i Berenguer de Prat, beneficiats a la seu de Vic, per rebre les coses que corresponguin a dit Antoni de Bonaventura per censals etc., per liquidar comptes, vendre els seus bens i censals en encant públic i també per vendre Margarida, «de nacione tartarorum», «servam et captivam dicte manumissorie», que dit Antoni de Bonaventura tenia per compra.

Ref.: ACF. 683, f. 14.

27 novembre 1403

Joan Bous, prevere, del capítol de Girona, tutor assignat per la Cúria de la Partida Sobirana o de Montcada de les persones i béns de Lluís i Narcís, hereus de Pere Bover, capeller de Vic «ab intestato», ven a Margarida, vídua de dit Pere Bover i germana d'ella, després que en la subhasta i venda a l'encant no hi va concórrer ningú, un «servum sclavum et captivum» d'aquests pupils, «neophitum non babtizatum», de nom Abraham, «de genere serracenorum», de 31 anys, per 35 lliures de moneda barcelonesa de tern.

Ref.: ACF. 752, f. 161v.

27 novembre 1403

Margarida, vídua de Pere Bover, capeller de Vic, ven a Pere Ferrer, notari ciutadà de Vic, un «servum sclavum et captivum», no batejat, de nom Abraham, «de genere serracenorum», de 31 anys o a prop, que té per pròpia compra. El ven per 36 lliures de moneda barcelonesa de tern, que reconeix rebre.

Ref.: ACF. 641, f. 306; ACF. 752, f. 162.

27 novembre 1403

Època del document anterior.

Ref.: ACF. 641, f. 307.

27 novembre 1403

Pere Ferrer, notari ciutadà de Vic, reconeix deure a Margarida, vídua de Pere Bover, capeller de Vic, 14 lliures barceloneses de tern com a resta del

preu d'un «servi sclavi et captivi neophiti» no batejat, anomenat Abraham, «de genere Sarracenorum», de 31 anys o a prop, que malgrat que ella li va fer època de tot el preu és ver que ell encara li deu les esmentades 14 lliures.

Ref.: ACF. 642, f. 297; ACF. 752, f. 162.

22 desembre 1403

Galceran de Dosrius, donzell, senyor de la domus d'Heures, ven a Francesc de Güell, del castell o lloc d'Ullastret, comtat d'Empúries, un «sclavum servum et captivum», cristià, anomenat Bernat, «de nascione serrasenorum», de 28 anys o a prop, que té per compra Jaume de Masandreu, colteller de Vic. L'hi ven per 25 florins d'or d'Aragó, que reconeix rebre.

Ref.: ACF. 642, f. 138.

4 febrer 1404

Caterina, última esposa de Pere de Grau, difunt, carnisser de Vic, fa procura al venerable religiós frare Pere de Prixana, prior del monestir de Rocafort, bisbat de Barcelona, i a Antoni ça Vila, ciutadà de Vic fill d'ella, per vendre per i en nom d'ella, una «serva esclava et captiva» anomenada Agnès, «de nacione tartarorum», que posseeix per bons i justos títols, i perquè en tregui el millor preu.

Ref.: ACF. 643, f. 246v; ACF. 752, f. 193v.

18 abril 1404

Martí Gómez, ciutadà de Saragossa, a través de Berenguer de Buada, corredor públic jurat ciutadà de Vic, ven a Gerald de Puycassallit, habitant a Vic, una «servam et captivam», negra, batejada, anomenada Violant, «de genere sarracenorum», de 20 anys o a prop, que té per compra feta a Joan de Gaver, de València, com consta per document públic fet al castell de Monells, clos per Pere Antoni, notari públic per autoritat del comte d'Empúries, el 14 d'abril del mateix any. La hi ven per 55 lliures de moneda barcelonesa de tern, que reconeix rebre.

Ref.: ACF. 683, f. 197v; ACF. 726, f. 168v.

18 abril 1404

Època del document anterior.

Ref.: ACF. 683, f. 205; ACF. 726, f. 168v.

28 abril 1404

Caterina, vídua de Pere de Grau i primer de Bernat de Vila, de Vic, lloant i confirmant la venda feta en nom d'ella per Antoni de Vila, fill seu, a Francesc de Banyuls³⁸, mercader de Girona, de Agneta, «serva et captiva», per

38. Lectura dubtosa.

sis anys amb la promesa que després d'aquest temps passaria a ser lliure, passats ara els 6 anys l'allibera i manumet.

Ref.: ACF. 683, 149.

28 abril 1404

Pere de Sala, rector de St. Pere d'Osor, beneficiat a la Seu de Vic, ven a Pere de Pujolar, alberguer de la Seu de Vic, Elena, «servam et captivam», «que fuit de nacione russorum», de 22 anys o a prop, que té per donació entre vius feta per Pere de Todonyà, difunt ciutadà de Vic, com consta en document fet a la parròquia de Torelló el 23-5-1402 autoritzada per Antoni Vinyes, batlle del terme de Torelló. La hi ven per 47 lliures i 10 sous de moneda barcelonesa de tern.

Ref.: ACF. 683, f. 436.

28 abril 1404

Època del document anterior.

Ref.: ACF. 683, f. 436v.

15 maig 1404

Pere de Pujolar, alberguer de Vic, ven a Francesca, vídua de Pere de Todonyà, Elena, «servam et captivam meam», «qui fuit de nacione rosso- rum», de 22 anys o a prop, que té per compra feta a Pere de Sala, rector d'Osor i beneficiat qui la tenia per donació feta per l'esmentat Pere de Todonyà. La hi ven per 48 lliures de moneda barcelonesa de tern³⁹.

Ref.: ACF. 683, f. 448v; ACF. 726, f. 178.

15 maig 1404

Època del document anterior.

Ref.: ACF. 683, f. 449; ACF. 726, f. 178.

15 maig 1404

Debitori de Francesca a Pere de Pujolar, de les 48 lliures del preu de l'esmentada esclava, que pagarà 20 lliures per Sta. Maria de setembre, 10 per nadal, 10 per pasqua, i les restants per Tots Sants (veure docs. anteriors).

Ref.: ACF. 726, f. 178v.

22 maig 1404

Pere Vert, de Breda, habitant de St. Cebrià de Fuyroses^{λ ο}, terme del castell de Montnegre, bisbat de Barcelona, procurador de la seva dona, Joana, qui

39. Veure venda de 28 d'abril de 1404; el preu ara és mitja lliura més elevat.

fou esposa de Joan de Mouterde⁴⁰, de Catània, Sicília, ven a Pere de Grau, de St. Martí de Sobremunt, un «*sclavum servum et captivum*» de la seva dona, batejat, de nom «Staci», «*qui fuit de nacione tartarorum*», de 12 anys o a prop, que té per bons i justos títols. L'hi ven per 38 lliures i 10 sous de moneda barcelonesa de tern.

Ref.: ACF. 683, f. 302.

22 maig 1404

Època del document anterior.

Ref.: ACF. 638, f. 303.

31 maig 1404

Berenguer de Pruners, fa procura a Nicolau Bassa, mercader, Ramon ça Font, draper, i Salvador Armengou, espaser, ciutadans de Barcelona, per vendre per ell en encant o sense una esclava serva i captiva batejada, de nom Margarida, de 16 anys, filla d'una altra esclava, difunta, de nom Caterina, «*de genere tartarorum*».

Ref.: ACF. 643, f. 266.

17 juny 1404

Francesc Salamó, managuer de Vic, ven a Joan Ribes, mercader de Barcelona, absent, i a Salvador de Munt, ciutadà de Barcelona, «*collector iuris bulle civitatis vicensis*», present, en nom d'ella, un «*sevm et captivum meum sarracenum, album, vocatum Ali*», de 25 anys o a prop, que té per «*recognicione concessionis per Joannem del Coel mercatore civis Barchinone*» feta a ell de l'esmentat esclau, amb instrument fet a Barcelona el 10 de març del mateix any en poder de Pere de Bruguera, notari públic reial de Barcelona. L'hi ven per 60 lliures de moneda barcelonesa de tern.

Ref.: ACF. 683, f. 208v; ACF. 726, f. 195c⁴¹; ACF. 726, f. 192v⁴².

20 agost 1404

Gerald de Puigassalit, habitant a Vic, fa procura a Pere de Sala, rector de St. Pere d'Osor, a Pere Serra, mercader de Barcelona, i a Andreu Cabanyes, prevere de Ciutat de Mallorca, per vendre per ell la «*servam et captivam*»

40. Lectura dubtosa.

41. És nota, no està desenvolupat; hi consta tot el de la còpia desenvolupada, però l'edat que hi consta és diferent, aquí hi consta l'esclau, d'uns 30 anys; el preu i la rectificació feta en la còpia final ens inclinen a pensar que, sent totes les edats explícitament aproximades, la de 25 es devia aproximar més a la realitat, o, si més no, a l'aparença.

42. És també nota, però incompleta, i datada cinc dies abans que la nota completa i que la còpia desenvolupada.

negra i cristiana, anomenada Violant, «que fuit de nacione sarracenorum», pel preu que vegin bé.

Ref.: ACF. 726, f. 222v.

6 setembre 1404

Sibilia, vídua de Joan de Prixana, filla i hereva de Jaume Noguera, de St. Julià Sassorba, fa procura a Bernat Franch, ciutadà de Vic habitant a Barcelona, per vendre per ella a l'encant o sense, amb corredor o sense, una «sclavam servam et captivam» cristiana, de nom Llúcia, «de genere tartarorum», que té per herència del seu pare.

Ref.: ACF. 643, f. 117v.

19 gener 1405

Francesca de Comelles, hereva i propietària del mas Comelles de Vic, vídua de Pere Ferrer, notari de Vic, tutora d'Antoni, fill d'ambdós, per a pagar al seu germà Tomàs 100 florins de què Pere germà d'ambdós li feu donació, ven a l'esmentat Tomàs germà seu, amb autoritat de la Cúria de la Part Sobirana de la ciutat un «servum et captivum» de l'esmentat pupil seu, «sarracenum», blanc, batejat, anomenat Joan, de 32 anys o a prop, pel preu de 22 lliures de moneda barcelonesa de tern.

Ref.: ACF. 684, f. 60.

19 gener 1405

Època del document anterior.

Ref.: ACF. 684, f. 61.

2 febrer 1405

Joan de Terrers, atenant els molts serveis que Martí, «de genere tartarorum, servum et captivum» seu, li va fer des de la seva infància (l'esclau), l'allibera de manera que el serveixi mentre ell visqui, i llavors sigui «liber et alforra», amb tots els drets, i ja ara per llavors el fa lliure, fent constar que si no el serveix mentre visqui la llibertat queda anul·lada. Martí promet sobre els Evangelis servir-lo, acceptant les condicions⁴³.

Ref.: ACF. 684, f. 365v.

18 febrer 1405

Època de la venda feta per Francesc Salamó, maneguer de Vic, a Joan de Ribes, a través del procurador d'aquest, Salvador de Munt de l'esclau sarraí

43. La signatura de Martí consta que fou feta el 14 d'agost de 1405.

anomenat Alí, de 25 anys. El preu rebut és de 60 lliures (veure venda del 17 de juny de 1404).

Ref.: ACF. 683, f. 209v.

2 febrer 1405

Bartomeu de Soler, llicenciat en lleis, fa procura a Jaume Avella, de Vilafranca del Penedès, al seu fill Gerald Avella, clergue tonsurat, i a Jaume de Castell, apotecari de Lleida, per vendre en nom seu, amb corredor o sense, Joan, «servum et captivum», «de genere serracenorum», que quan era sarraí era anomenat Cresques, de 27 anys o a prop.

Ref.: ACF. 745, f. 6.

1 setembre 1405

Francesc Verdaguer, cuirater de Vic, fa procura a Andreu Cabanes, prevere, beneficiat a la Seu de St. Miquel de Mallorca, per vendre per ell, amb corredor o sense, Andreu, «de progenie tartarorum», «servum et captivum» seu.

Ref.: ACF. 684, f. 202v.

9 setembre 1405

Pere Arnau de ça Coromina, oriund de la parròquia de Tona, habitant de Moià i ciutadà de Barcelona, a través de Francesc de Conangla, corredor d'orella, ven a Francesc de Verdaguer, cuirater de Vic, una «sclavam servam et captivam», blanca, neòfita, de nom Margarida, de 30 anys o a prop, que té per compra feta per ell a Berenguer de Carner, de St. Julià dels Uixols, com consta al document fet al terme del Castellnou, parròquia de Moià, el 12 de febrer del mateix any, fet per Joan de Puig-casat, prevere notari de la parròquia pel rector Berenguer Rovira. La hi ven per 42 lliures de moneda barcelonesa de tern.

Ref.: ACF. 684, f. 241.

9 setembre 1405

Època del document anterior.

Ref.: ACF. 684, f. 242v.